

ΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ (του Γιάννη Ζήση)

✘ Ο 21ος αιώνας είναι ο αιώνας όπου η συμβολή των ποταμιών της ιστορίας οδηγεί σε μια νέα ανθρωπολογική, συστημική και περιβαλλοντική δυναμική. Οι κύκλοι της νόησης που ξεκίνησαν για την παρούσα φυλή των ανθρώπων με τους μεγάλους διδασκάλους και στοχαστές της Ασίας και της Μεσογείου εδώ και δύο αιώνες εισήλθαν σε μια πολλαπλώς νέα φάση:

Πρώτον: Οι έννοιες όπως αυτές που είχαν διατυπώσει οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι και ο Δημόκριτος, όπως, αντίστοιχα, και οι θεμελιωτές της ατομικής θεωρίας στην Ινδία ενσωματώθηκαν οριστικά σε ένα νέο γίγνεσθαι. Στα πεδία της φυσικής, της χημείας, της βιολογίας, της πληροφορικής και της νέας τεχνολογίας, με τη βοήθεια και τις εξελίξεις του μαθηματικού λογισμού, **διαμορφώθηκε ένα νέο τοπίο εννοιών** με πλήθος νέων εννοιών και ένα νέο θεμελιακό πλαίσιο για τις αφετηριακές έννοιες.

Δεύτερον: **Αναδύθηκε μια σειρά επιστημών του ανθρώπου**, που προσδιόρισαν τροπικά και θεματικά έννοιες και σχέσεις.

Τρίτον: Υπήρξε ένα νέο γίγνεσθαι **στο πεδίο της Οικονομίας**, με την καπιταλιστική βιομηχανική ανάπτυξη, τις επιστημονικές καινοτομίες και τα νέα ιδεολογικά ρεύματα.

Τέταρτον: **Τα φιλοσοφικά ρεύματα έγιναν πιο πολυσχιδή**. Εμφανίσθηκαν τόσο ρεύματα ακαδημαϊκής επιρροής όσο και εναλλακτικά που αποτελούσαν αναβιώσεις της περιθωριακής και διωκόμενης μεσαιωνικής κουλτούρας.

Πέμπτον: **Η εκπαίδευση διευρύνθηκε δημογραφικά** και επαναθεμελιώθηκε μεθοδολογικά.

Έκτον: **Νέα ρεύματα και τάσεις τέχνης** άλλαξαν το πεδίο αναφοράς και διεκδίκησαν την αυτονομία τους από τη γνωστική

«εκμηχάνιση» του συνειδητού, ακόμη και υπό τη σκιά του φουτουριστικού ρεύματος.

Έβδομον: Αναδύθηκαν και κοινωνήθηκαν, σταδιακά, **παγκοσμιοποιημένα ρεύματα σκέψης και κοσμοθεώρησης**, από την Ινδία, την Κίνα και την Ιαπωνία ως τη Λατινική Αμερική και τους Ινδιάνους της Βόρειας Αμερικής.

Όγδοον: Υπήρξαν μείζονες **πολιτικές εξελίξεις** που σηματοδοτήθηκαν, αρχικά, από τον Αμερικανικό Πόλεμο για Ανεξαρτησία, τη μεγάλη Γαλλική Επανάσταση, τις εθνικοαπελευθερωτικές και τις σοσιαλιστικές επαναστάσεις, με κύρια τη Ρωσική και την Κινεζική. Αυτές οι πολιτικές εξελίξεις συνδυάστηκαν με την ανάπτυξη της επιστήμης του Δικαίου, με τις ιδέες του Διαφωτισμού, με τα ρεύματα του φιλελευθερισμού, του Ρομαντισμού και του σοσιαλισμού και, τελικά, του οικολογισμού.

Στη διάρκεια των εξελίξεων αυτών, υπήρξαν πολλές πολεμικές συγκρούσεις, από τους Ναπολεόντειους Πολέμους, τον Αμερικανικό Εμφύλιο, τους Πρωσικούς Πολέμους έως τον Πρώτο και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, που ανέδειξαν ζητήματα διεθνούς πολιτικής και μοντέλου διακυβέρνησης για όλη την ανθρωπότητα. Μεγάλοι πολιτικοί, και όχι μόνο, διανοητές όπως ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ, ο Καρλ Μαρξ, ο Τζων Στιούαρτ Μίλλ διαμόρφωσαν ένα πολύ γόνιμο πεδίο ιδεολογιών πολιτικής θεωρίας και επιστήμης. Οι κοινωνικές και οι οικονομικές επιστήμες, θεωρίες και εξελίξεις, μαζί με τις τεχνολογικές εξελίξεις, θεμελίωσαν μια νέα δυναμική και ένα νέο τοπίο.

Το πρόβλημα του ολοκληρωτισμού, του πολέμου, των εφαρμογών, των νέων τεχνολογιών και της οικονομικής ισχύος έθεσε μια σειρά ζητημάτων που άρχισαν να απαντώνται από τη γέννηση της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ) και, προγενέστερα, του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, του Δικαστηρίου της Χάγης κ.λπ. Τα εγχειρήματα αυτά αναζωογονήθηκαν από το πνεύμα ηγετών όπως:

1. του Μπριάν, στον Μεσοπόλεμο

2. του Φραγκλίνου Ρούσβελτ, με την διακήρυξη των Τεσσάρων

Ελευθεριών

3. του Ουίνστον Τσόρτσιλ και Φραγκλίνου Ρούσβελτ και των κυβερνητών των κρατών που πολέμουςαν τον Άξονα στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, με την διακήρυξη της Χάρτας του Ατλαντικού.

Στη συνέχεια, υπήρξε η ίδρυση του ΟΗΕ, ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, σειρά διεθνών οργανισμών – μεταξύ αυτών οι διασκέψεις, οι διακηρύξεις και οι συμβάσεις για το περιβάλλον και τα διάφορα ζητήματα ανθρωπιστικής πολιτικής.

Παρ' όλα αυτά, ζητήματα όπως αυτό της δουλείας, της ανισότητας των γυναικών, του ρατσισμού και των εργασιακών σχέσεων –ξεκινώντας από τον Αβραάμ Λίνκολν μέχρι σχετικά πρόσφατα– προόδευαν λίγο σε παγκόσμιο και καθολικό επίπεδο. Ο κοινοβουλευτισμός και η αντιπροσώπευση, ως ατελής εκδημοκρατισμός, μαστίζεται από προβλήματα.

Ένατον: Σημαντικές εξελίξεις συνέβησαν στο πεδίο των **θρησκειών**. Η εκκίνηση της ανεξιθρησκίας στους χριστιανικούς λαούς –από τα Διατάγματα της Νάντης του Ερρίκου Δ΄ της Ναβάρρας ως τη συνδρομή του Γουσταύου Αδόλφου της Σουηδίας και τη Συνθήκη της Βεστφαλίας και, μεταγενέστερα, με την πολιτική του Όλιβερ Κρόμγουελ και τη διακηρυκτική θέση των «Πατέρων του Έθνους» της Αμερικής– ετέθη σε νέα βάση με τον Διαφωτισμό και τη Γαλλική Επανάσταση, που ολοκλήρωσαν το πνεύμα της Αναγέννησης, του Ουμανισμού και της Μεταρρύθμισης.

Το κοινωνικό περιβάλλον της ελευθερίας πίστης και της ανεξιθρησκίας συνδυάσθηκε με τις νέες τάσεις και τις ανάγκες των ανθρώπων στις ανθρώπινες σχέσεις, όπως και με το πνεύμα των επιστημών και με το αναθεωρητικό πνεύμα της τέχνης. Η ανάδυση του υλισμού και του αθεϊσμού στον αντίποδα της πίστης προκάλεσε ακόμη περισσότερο τον προβληματισμό και τον διάλογο, ενώ η επαφή των ευρωπαϊκών και χριστιανικών λαών με τους λαούς και τις θρησκείες άλλων ηπείρων και κυρίως με τον Ινδουισμό, τον Βουδδισμό, τον Ταοϊσμό και τον Κομφουκιανισμό, ανέδειξαν

νέα πεδία διαλόγου, έρευνας και κατανόησης, που άρχισαν από τους πρώτους μεγάλους Ανατολιστές της Ευρώπης και τους φιλοσόφους και λογοτέχνες του Νέου Κόσμου και συνεχίσθηκαν με τις περιοδείες Ινδών στοχαστών στη Δύση.

Η ανάδειξη των ρευμάτων του Τεκτονισμού, των Ροδοσταύρων και της θεοσοφίας κατά τον 19^ο αιώνα σε ένα πιο εμφανή και ενεργό ρόλο επέφεραν μια διαφοροποίηση του τοπίου, και αυτό συνεχίσθηκε σε νέες γραμμές στον 20^ο αιώνα.

Ο παγκόσμιος διάλογος που ξεκίνησε από το Παγκόσμιο Συνέδριο του Σικάγου στο εργατικό κίνημα συνεχίσθηκε και θεσμοποιήθηκε.

Πολιτικές μεταρρυθμίσεις του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου εμβάθυναν την ανεξιθρησκία σε τομείς όπως η παιδεία με τον διαχωρισμό κράτους και εκκλησίας, όπως, για παράδειγμα, με τις πολιτικές του Μπριάν στη Γαλλία και του Κεμάλ Ατατούρκ στη νεοσύστατη μετα-Οθωμανική Τουρκία.

Το εγχείρημα αυτό ήταν το πρώτο εγχείρημα χειραφέτησης της πολιτικής και των κρατών από τη θρησκεία, ολοκληρώνοντας τα προοδευτικά βήματα ανάπτυξης που ξεκίνησαν στο Ισλάμ με τον Μεχμέτ Αλή στην Αίγυπτο κατά τον 19^ο αιώνα, ενώ σε αντίθετη κατεύθυνση βρισκόταν ο πλήρης φονταμενταλισμός των Βαχαβιστών στη Σαουδική Αραβία και του Μαχντί στο Σουδάν. Ωστόσο, παρά τη γέννηση του πλέον διεθνιστικού και διαθρησκευτικού ομίλου των Μπαχάϊ, με αρχική, μάλιστα, επιρροή στις περιοχές του σημερινού Ιράκ, του Ιράν και της Μέσης Ανατολής, μετά την ίδρυση του κράτους Ισραήλ, τους αραβοϊσραηλινούς πολέμους και τις δυτικές καθεστωτικές επεμβάσεις, τελικά τα κράτη με ισλαμικές θρησκείες (Σουννίτες-Σιίτες κ.ά.) δείχνουν να παλινδρομούν κοινωνικά, πολιτισμικά, πολιτικά και δικαιοδικά στον θρησκευτικό φονταμενταλισμό στην εσωτερική τους διακυβέρνηση, ακόμη κι αν ακολουθούν στάση ανεξιθρησκίας απέναντι στις θρησκευτικές μειονότητες των περιοχών τους.

Όμως, οι διαφοροποιήσεις –όπως του Τεγιάρ Ντε Σαρντέν– ακόμη

και μεταπολεμικά έναντι των δογματικών αντιεξελικτικών θεολογιών δεν γίνονταν πάντοτε σεβαστές ούτε και σε χώρες όπως η Γαλλία. Μόνο μεταγενέστερα και μέσα από τον κόσμο της ψυχαγωγίας και του θεάματος, μέσα από την αγορά, κυκλοφορούσε ανεμπόδιστα η ελευθερία έκφρασης.

Η σύγκρουση μεταξύ επιστήμης, θρησκείας, τέχνης και ιδεολογίας, μαζί με την ιστορική κριτική που εξέφρασε η διανόηση και κάποιες κοινωνικές ομάδες, για γεγονότα όπως οι Σταυροφορίες, η Ιερά Εξέταση, οι θρησκευτικοί Πόλεμοι κ.τ.λ., επιδρούσαν και στις ευρύτερες μάζες. Ταυτόχρονα, ταξικές κοινωνικές θέσεις του κλήρου, αναχρονιστικές προσεγγίσεις σε θέματα όπως η σεξουαλικότητα, ο γάμος, το διαζύγιο, η κοινωνική θέση των γυναικών μείωσαν την κοινωνική συμπίεση των λαών με τις θρησκείες. Τα ίδια τα μέλη του κλήρου ήταν συχνά υπόλογοι για σεξουαλικά και οικονομικά σκάνδαλα, εγκλήματα και διαφθορά.

Όμως, από τον 19ο αιώνα αρχίζουν ήδη να εμφανίζονται αντίστροφα διωκτικά φαινόμενα όπως, παραδείγματος χάριν, με την πολιτική του Ντύριγκ στο Α΄ Ράιχ, που την επικρίνει και ο Έγκελς. Με τον αντισημιτισμό κυρίως στο Γ΄ Ράιχ και με τη Ρωσική Επανάσταση επανέρχεται το θέμα της πολιτικής ως διώκτη της θρησκείας.

Η κατάρρευση του Άξονα και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν οδήγησαν επαρκώς σε βελτίωση των όρων της δια-θρησκευτικής συνεννόησης και της θέσης στην κοινωνία των περισσότερων θρησκειών και των εκκλησιών τους. Αντιθέτως, συχνά –αν όχι πάντα– παρατηρήθηκε μια αναβίωση του κοινωνικού φονταμενταλισμού και της πολιτικής εκκοσμίκευσης των εκκλησιών, με κύριο επίκεντρο τη Μέση Ανατολή.

Στη Δύση, υπήρξε μια αναβίωση του φονταμενταλισμού και της πολιτικής παρεμβατικότητας μέσα από την εμφάνιση περιστατικών καταχρήσεων και ολοκληρωτισμών σε εκκεντρικά νεο-θρησκευτικούς συλλογικούς φορείς. Η όξυνση των συνθηκών συνεχίσθηκε με τα ζητήματα μετανάστευσης, θρησκευτικών μειονοτήτων,

πολιτισμικού-κοινωνικού φονταμενταλισμού και τρομοκρατίας.

Ο θρησκευτικός πόλεμος, ο ρατσισμός, ο φανατισμός, ο φονταμενταλισμός και ο φασισμός ή ολοκληρωτισμός παραμένει, δυστυχώς, μια πραγματικότητα που εύχεται κανείς να μην γενικευθεί.

Ο αδιάλλακτος μηχανικισμός της θρησκευτικής σκέψης, σε συνδυασμό με την εξουσιαστική δημαγωγία, υποκρισία και συγκάλυψη, σε μια σειρά θεμάτων είναι επικίνδυνος, όχι μόνο θεσμικά και πολιτισμικά, αλλά και πολιτικά και κοινωνικά.

Ταυτόχρονα, υφίσταται η ανάγκη διαλόγου όχι μόνο μεταξύ των θρησκειών, αλλά και με την επιστήμη, την τέχνη, τη φιλοσοφία, την πολιτική και την οικονομία, με την ισηγορία και των πολιτών.

Είναι, ωστόσο, θετική εξέλιξη η μερική, μέχρι τώρα, ανάληψη ευθύνης από μεριάς της εκκλησιαστικής ηγεσίας για γεγονότα του άμεσου ή του μακρινότερου παρελθόντος, όπως και η αναγνώριση της ανάγκης αναπροσαρμογών και εξελίξεων σε θέματα κοινωνικά κοσμοθεωρητικά, πνευματικά και περιβαλλοντικά.

Δέκατον: Η ανάπτυξη της οργάνωσης με όρους απόδοσης ή ποιότητας και λειτουργικότητας, και της διοίκησης με όρους ειδίκευσης, αρμοδιότητας, καταλληλότητας, αποτελεσματικότητας, θεσμικότητας και συνεργατικής ομαδικότητας αλλάζει πολλά σε όλους τους τομείς. Εισάγει μια νέα χρωματική ποιότητα ή τονικότητα προσέγγισης και προτεραιότητας και μια συγκαταβατική και ανεκτική προοδευτικότητα, ένα πνεύμα πραγματισμού και ωφελιμισμού –υπό την υγιή έννοια του όρου– στην κατεύθυνση της αλλαγής.

Ανοίγει ένα φάσμα καινοτομίας και ένα νέο πεδίο ενεργούς νόησης, σχέσης, αναγνώρισης και εξυπηρέτησης των αναγκών.

Αυτή η νέα φασματική, χρωματική ή ακτινική ποιότητα ή ιδιότητα έκανε την πρώτη κύρια εμφάνισή της στους τομείς της οικονομίας, της πολιτικής και της επιστήμης ως συμπληρωματική,

με συνάφεια ή συνέργεια ελάχιστης αντίστασης. Σύντομα, όμως, οργανώθηκε και ο τομέας της εκπαίδευσης, της ιδεολογίας και της τέχνης. Η θρησκεία ανταποκρίθηκε μόνο μερικώς και προβληματικώς, ενώ η φιλοσοφία μόνο με εξειδίκευση.

Η αναγκαιότητα υποκειμενικής ή οντολογικής εσωτερικότητας και ουσιαστικότητας είναι ο συμπληρωματικός τόνος μαζί με το πνεύμα ελευθερίας, ευελιξίας και καλής θέλησης σε αυτό το πνεύμα οργάνωσης, συνάφειας και ομαδικότητας.

Η ρουτίνα του ρυθμού πρέπει να συνδυαστεί με δημιουργική καινοτομία και μαθησιακή ζωτικότητα σε νέους ορίζοντες, για να μην καταλήξει σε βαρυτική ή αδρανειακή κατάρρευση και στατικότητα εντροπική.

Ενδέκατον: Η ζωτικότητα και οι ορίζοντες του ανθρώπου στην **καθημερινή ζωή**, τις σχέσεις και τη σκέψη του έχουν αλλάξει και έχουν διευρυνθεί. Απαιτούνται νέα σημεία και πεδία ισοροπίας με περισσότερη ελευθερία και αλήθεια.

Οι ανθρώπινες σχέσεις είναι ζωτικό και ζυμωτικό πεδίο που υπαγορεύεται από την ανάγκη και τη συνείδηση περισσότερο από ποτέ άλλοτε.

Κανένας τομέας σκέψης και δράσης δεν μπορεί, από μόνος του, να καλύψει τις ανθρώπινες σχέσεις ως πεδίου ανάγκης και εξέλιξης – ούτε καν η ψυχολογία και η ψυχανάλυση, παρά την ειδική τους συνάφεια και εγγύτητα στο θέμα. Χρειάζεται η ανάδειξη νέων κοσμοθεωρητικών, οργανωτικών και κατευθυντικών βάσεων με όρους απελευθερωτικής σύνθεσης.

Δωδέκατον: **Η κρίση του περιβάλλοντος** αναδεικνύει ένα νέο πεδίο επιστημών υπό την προοπτική και το φάσμα νέων τρόπων προσέγγισης στη φύση, το περιβάλλον, τις άλλες μορφές ζωής, τα άλλα όντα, αλλά και στην ίδια την ανθρώπινη συνείδηση, τον πολιτισμό, τις ανάγκες του ανθρώπου, τα όρια και τον τρόπο εξυπηρέτησής τους.

Αλλάξαμε το περιβάλλον και τώρα πρέπει να αλλάξουμε εμείς για

να διασώσουμε το περιβάλλον από τον εαυτό μας.

Αυτό σημαίνει μια νέα πλέον θεώρηση και για την επιστήμη, την τεχνολογία, την οικονομία και τα κοσμοείδωλά τους.

Δέκατον τρίτον: Η αλλαγή του ανθρωπολογικού υποβάθρου, σε συνάρτηση με τη **δημογραφική μεγέθυνση** και το σύνολο των παραμέτρων της ιστορικής μας πραγματικότητας, απαιτεί να ξαναδοούμε τον εαυτό μας.

Η αλλαγή του πεδίου της επικοινωνίας, το νέο πεδίο διασκέδασης και θεάματος και η αποξένωσή μας από τη φύση, ο καταναλωτισμός, η ατομικιστική διαμόρφωση ενός «εικονικού και τεχνολογικού εαυτού», η πληροφοριακή πληθωριστική υπερφόρτωση, η ανεκπλήρωτη ζήτηση και η διεγερμένη επιθυμία όταν συνοδεύονται από πνευματική και κοινωνική ανασφάλεια αποτελούν, δυνητικά, ένα διαγενεακό πεδίο τερατογενέσεων που πρέπει να αναιρεθεί και να αντισταθμιστεί.

Δέκατον τέταρτον: Εξαιτίας της απουσίας εναλλακτικών δυνατοτήτων στη διακυβέρνηση, στην ανθρώπινη ποιότητα ζωής και στην δημιουργικότητα, η νέα δυναμικότητα των συνθηκών έχει προσλάβει πλανητικά και **παγκόσμια χαρακτηριστικά** και επιβάλλει να σκεφτούμε με όρους πλανητικής διάστασης, οντότητας και ζωής, **με όρους Πλανητικού Λόγου**.

Η οικουμενικότητα της εποχής μας απαιτεί μια νέα νοοτροπία και μεθοδολογία προσέγγισης των πάντων, πέρα από τα στενά αναλυτικά, μηχανιστικά και αναγωγικά όρια και, οπωσδήποτε, πέρα από τη χωριστικότητα.

Είμαστε αναγκασμένοι να αναγνωρίσουμε και να εκφράσουμε την Οντότητα, τη Ζωή και τον Λόγο σε μεγάλη ή μείζονα κλίμακα• να αναγνωρίσουμε τη Σύνθεση και τον Λόγο, «μέσα στον οποίο ζούμε, κινούμαστε και υπάρχουμε».

Δέκατον πέμπτον: Μέσα μας και έξω μας **είμαστε αναγκασμένοι να αντιμετωπίσουμε εκ νέου τα εσχατολογικά και τα οντολογικά ζητήματα**, όχι μόνο κοσμοθεωρητικά, αλλά και βιωματικά,

ανασυντάσσοντας τον βίο μας διαλεκτικά και συνεργατικά, με καλή θέληση και δημιουργικό πνεύμα, με μια συνέχεια συνείδησης που θα υπερβεί τις ανεπάρκειες της συνήθειας και τις ρουτίνες, για να αλλάξουμε τον εαυτό μας και τον κόσμο υπεύθυνα, για να βιώσουμε τη ζωή με νέο, αληθινό και αβλαβή τρόπο.

Είμαστε αναγκασμένοι να αναδυθούμε και να αναδείξουμε ένα νέο ανθρωπολογικό ορίζοντα εκφράζοντας την αρμονική δυναμική και εξελικτικότητα ενός Πλανητικού Λόγου. Αυτό είναι ένα νέο πεδίο Βιωματικού Στοχασμού, Συνεργατικής Αναγνώρισης και Σχεδίου.

Αυτά τα 15 σημεία κρίσης, εξέλιξης και αναδυόμενης δυναμικής, πέρα από το ότι αλληλενεργούν καθοριστικά και πλουραλιστικά, είναι ο ορίζοντας ενός κατωφλίου που αποκαλύπτεται ολιστικά και καταλυτικά στον Χρόνο.

Δείτε επίσης :

Η ανάγκη για ένα νέο θεμελιώδη ανθρωπολογικό και πλανητικό αναστοχασμό

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Φωτογραφία: wikimedia

Ημερομηνία δημοσίευσης: 12 Ιουλίου 2011

(solon.org.gr)